

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 16ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1984

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ-ΝΟΥΑΡΟΥ

ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ
ΤΟΥ RABELAIS (1483 - 1553)

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΛΟΥΡΟΥ

Υπάρχουν πολλοί αξιόλογοι συγγραφείς που με τον καιρό παραμερίζονται χωρίς να ξεχνιέται βέβαια ή σημασία τους, όταν είναι απρόσπαστη. Αλλά ή σχέση τους με την επικαιρότητα και τις πνευματικές αλλαγές των εποχών, συγκρούεται κάποτε τόσο, ώστε να φαίνεται πως ό συρμός τους έχει περάσει.

Αυτή την εντύπωση αποκομίζει κανείς από την σπάνια αναφορά ανάμεσα στο σημερινό πνευματικό Πάνθεο, του Francois Rabelais, που ή φήμη του δεν φαίνεται να ταιριάζει πια στην εποχή μας. Τουτό οφείλεται ίσως στην σύγχρονη άγνοια των κειμένων του, στην πλημμύρα των στοχασμών του, ή στον όγκο των βιβλίων του και στην απομίμηση τους που έξουδετερώνει τα πρωτότυπα. Κάθε πολυσέλιδο ψιλογραμμένο βιβλίο, φοβίζει τον σημερινό ανυπόμονο ή αδιάφορο αναγνώστη. Όταν όμως ό στοχαστής δραματίζεται τον Rabelais στην εποχή του, και διαβάσει τις συχνές επικριτικές παρατηρήσεις του για τα καθημερινά πράγματα του βίου που δημιουργούνται από τα πρόσωπα της εποχής, τότε ξαφνικά καταλαβαίνει τις πνευματικοκοινωνικές διαστάσεις του, σε πλάτος και σε βάθος, και ανακαλύπτει πως συγκριτικά ταιριάζουν σε όλες τις εποχές και ιδιαίτερα στη δική μας. Ό,τι γράφει είναι πρωτότυπο και συνδέεται τόσο με την υποκειμενικότητά του, όσο και με την πραγματικότητα και τον στοχαστή αναγνώστη. Κάποιος είπε πως όποια σελίδα και αν διαβάσεις έχει την αυτοτέλειά της.

Δίπλα στη βιβλιογραφία που με ενημέρωσε, επιθυμώ να αναφερθεί ιδιαίτερα, ή πολύτιμη και κλασική πια «Ιστορία του Εύρωπαϊκού Πνεύματος» του φίλου μου

Παναγιώτη Κανελλόπουλου, όπου ζωγραφίζονται μέσα στην εποχή τους ή 'Αναγέννηση και οί σοφοί της, (τόσο στον Α' τόμο, σελίδες 248 - 260, καθώς και στο 9ο κεφάλαιο στις σελίδες 1046 και παραπέρα).

Ο Κανελλόπουλος στην συγκριτική του προσπάθεια, την σχετική με την εποχή γύρω στα 1500 (όπου και απαραίτητα παραπέμπω για κάθε λεπτομέρεια χωρίς να επαναλάβω εδώ όλόκληρες τις περικοπές), έχει αποδώσει με την γνωστή γλαφυρότητα του την ένωμένη χάρη του νοήματος με την εποχή.

Μέσα στο Φεουδαρχικό σκοτάδι, την αδράνεια και την πνευματική αδιαφορία του Μεσαίωνα, ή φωτεινή διάνοια του Πετράρχη (1304 - 1374) και του Έμμανουήλ Χρυσολωρά ή σοφία, (1335 - 1415) αποτελούν τους πρώτους φάρους της εποχής που ονομάστηκε «Αναγέννηση (Renaissance)» επειδή αισθάνθηκε την αδήριτη ανάγκη να αναβιώσει την όμορφη και το πνεύμα της Αρχαίας Ελλάδας. Θαυμαστής της ο μεγάλος Ίταλός ποιητής έδωσε με τα τραγούδια του την πρώτη ώθηση, και ο Βυζαντινός σοφός πάτησε το πρώτο ουσιαστικό βήμα για την Οικουμενική καλλιέργεια της Έλληνικής Γλώσσας. Η Αναγέννηση έγινε έντονος συρμός που προχώρησε ραγδαία προς τον XV και τον XVI αιώνα το λαμπερό quattrocento, ξύπνησε την κοιμισμένη Ευρώπη φωτιζόμενη από το πνεύμα του Χριστού και του Σωκράτη, που θα γονιμοποιήσει λεγεῶνες από γίγαντες καλλιτέχνες και βαθυστόχαστους σοφούς, τότε λυκνίζοντάς τους και τότε σαλπίζοντας συνθήματα με τους ήχους του μεγάλου Παλεστρίνα (1525 - 1594) και αργότερα με τα βιολιά του Στραντιβάριους (1644 - 1737).

Όμως η άρχη του 16ου αιώνα στη Γαλλία χαρακτηρίζεται από δυσανάλογη, μετά την πορεία της Αναγέννησης στην Ίταλία, Αγγλία και Γερμανία, καθυστερημένη και για τοῦτο έλλειμματική πνευματική παραγωγή. Οί Γάλλοι της εποχής εκείνης καταγίνονται σέ θρησκευτικούς πολέμους και άλληλοσπαραγμούς της κοινωνικής ζωής τους, και έτσι δέν έχουν ἴσως καιρό ν' ασχοληθούν με την Παιδεία τους. Νομίζει κανείς πώς ή μόνη τους φροντίδα περιορίζεται στο να χτίζουν πύργους και να τους στολίζουν με πίνακες ξένων ζωγράφων και ισπανικούς τάπητες που πλουτίζουν τους ξένους καλλιτέχνες, σαν τον δικό μας τον Θεοτοκόπουλο και τον Λεονάρδο ντα Βίντσι που αντιπροσωπεύονται άφθονα στα γαλλικά μουσεια. Άλλα και κάτι άλλο φαίνεται πως άπασχολούσε τους Γάλλους τότε. Η πολύπλοκη ένδυματική εμφάνισή τους και ή έθιμοτυπία των κοινωνικών σχέσεών τους. Οί νταντέλες στο λαιμό και στις γάμπες και τα φτερά στα πλατύγυρα καπέλα (όχι μόνο των γυναικῶν), αλλά και οί εδαίσθητες πολύπλοκες συνήθειες των Αδλῶν των Γάλλων μεγιστάνων, είναι φαίνεται σημαντικότερες γι' αὐτούς παρά ή βαθύτερη πνευματική καλλιέργεια, που περι

ορίζεται στους περιπλανώμενους τροβαδούρους και στις άπαγγελίες των τυχαίων ποιητών.

Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι οι κληρονομικές έδαφικές διεκδικήσεις των Γάλλων Βασιλέων στην Ίταλία και ιδιαίτερα του Φραγκίσκου του Ι είχαν συντελέσει σημαντικά, με την κάθοδο των Γαλλικών στρατευμάτων στην Ίταλία, αρχικά στην μονόπλευρη είσβολή του μμητικού συρμού, της αρχιτεκτονικής της Αναγέννησης στην Γαλλία, χωρίς όμως να συνοδεύεται παράλληλα από πλατύτερη πνευματική δραστηριότητα στα γράμματα.

Όπως γράφει ο Κανελλόπουλος, η Γαλλία είχε ανάγκη την ξένη βοήθεια από όπου φύτρωσαν τα λιγοστά γαλλικά μεγάλα πνευματικά όνόματα της εποχής. Ανάμεσά τους ο Rabelais συντέλεσε σημαντικά στο «συγύρισμα» της γαλλικής γλώσσας, γιατί το ύφος του αποτέλεσε εκπαιδευτικό παραδειγματισμό, που μαζί με την αξιόλογη ευαίσθητη πείρα και το ακατάβλητο χιούμορ του, δόνησε στη δομή που θα ακολουθήσει η γαλλική γλώσσα. "Ας σημειωθεί πως 150 χρόνια αργότερα, στα 1635, ίδρυσε ο Richelieu τη Γαλλική Ακαδημία.

Πρώτος ο Francois Villon στη σύντομη ζωή του (1431 - 1463) και έπειτα αρκετά αργότερα ο Francois Rabelais στα 1483 - 1553, ύστερα ο προοδευτικός Καρδινάλιος Jean du Belley (1492 - 1560), ο Amyot, μεταφραστής του Πλουτάρχου, ο μεγάλος πινδαρικός κουφός ποιητής Pierre de Ronsard (1524 - 1585), ο φιλελεύθερος Etienne de la Boetie (1530 - 1563) και ο ήθικολόγος Michel Eyquem Montaigne (1533 - 1592) υπήρξαν οι σημαντικότεροι Γάλλοι πνευματικοί αντιπρόσωποι της αρχής της Γαλλικής Αναγέννησης και τα πρώτα από τα έπτά ιδρυτικά μέλη της περίφημης ποιητικής Pleiade που πρωτοείχε ιδρύσει τον ΙΙΙ π.χ. αιώνα, ο Πτολεμαῖος, ο Φιλάделφος στην Αλεξάνδρεια (309 - 246).

Αυτοί δημιούργησαν και έσωσαν την γαλλική Αναγέννηση που από τα μέσα του 16ου αιώνα απειλήθηκαν σοβαρά από τους στενόκαρδους και αντιδραστικούς Ίησουίτες.

Σε λίγο (7 Οκτ. 1571) η Ναυμαχία της Ναυπάκτου θα εκδιώξει τους Τούρκους από την Εδώπη και θα εξασφαλίσει την πορεία του ελληνοσπαρμένου πολιτισμού.

Μέσα στον άνεμοστρόβιλο της γαλλικής Αναγέννησης πρέπει να αναφερθεί και ο σημαντικότερος γιατρός της εποχής Ambroise Paré (1509 - 1590), που θεωρήθηκε «αγράμματος» επειδή σαν φτωχόπαιδο που ήταν δέν έμαθε λατινικά ώστε έγραφε τα περίφημα χειρουργικά συγγράμματά του στα Γαλλικά. Ωστόσο όμως κληροδότησε στους γιατρούς και την κοινωνία το άθνατο ρητό «Science sans conscience n'est que ruine de l'áme» (έπιστήμη χωρίς συνείδηση δέν είναι παρά κατα-

στροφή τῆς ψυχῆς). Καὶ ὅταν ἡ πελατεία του τὸν εὐγνωμονοῦσε, ἀπαντοῦσε μὲ ὑψηλὴ μετριοφροσύνη καὶ χριστιανικὴ πίστη: «*Je le pansa, Dieu le guérit*» (ἐγὼ τὸν ἐπίδεσα, ὁ Θεὸς τὸν γιάτρευσε).

Ὁ *Paré* φημίζεται στὴν ἱστορία τῆς ἱατρικῆς ὡς ὁ εἰσηγητὴς τῶν ἀπολινώσεων στὰ ἀγγεῖα πὸν αἱμορραγοῦν, ἀντικαθιστώντας ἔτσι τὴν ἕως τότε καυτηριαστικὴ χρῆσιμοποίηση ζεματιστοῦ λαδιοῦ καὶ πυρακτωμένου σίδηρου γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Συγχορεῖται βέβαια δεοντολογικὰ ὁ *Paré*, ἐπειδὴ στὴν ἐποχὴ του δὲν εἶχε ἀνακαλυφθεῖ ἀκόμα ἡ ὑπαρξὴ τοῦ μεγάλου Ἑλληνα γυναικολόγου του δεύτερου αἰώνα π.Χ. Σωρανοῦ τοῦ Ἐφέσιου, πὸν εἶχε ἀπὸ τότε ἐφαρμόσει τὴν περιέδεση τῶν ἀγγείων χωρὶς νὰ εἶχε προηγηθεῖ ἡ βάρβαρη χρῆσιμοποίηση τοῦ ζεματιστοῦ λαδιοῦ καὶ τοῦ πυρακτωμένου σίδηρου. Δυστυχῶς ἡ φήμη τῆς πρωτοπορίας παρέμεινε στὸν *Paré*, τὸν κατὰ τὰ ἄλλα ἀξιώτατο χειρουργὸ τῆς Ἀναγέννησης.

Ἡ ἴδια ἀδικία συνέβηκε καὶ μὲ τὴν καθυστερημένη ἀνακάλυψη τῶν ἔργων τοῦ Σωρανοῦ, τοῦ ἐφευρέτη τῆς ἐμβρυουλκίας, πὸν ὅμως ἐξακολοθεῖ νὰ ἀποδίδεται στὸν *Chamberlan* γύρω στὶς ἀρχὲς τοῦ XVII. Αὐτὸς καὶ ὁ *Ambroise Paré*, χριστιανοὶ διαμαρτυρόμενοι καὶ οἱ δύο, σώθηκαν στὶς 24 Αὐγούστου τοῦ 1572 ἀπὸ τὴ Νύχτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, ἐπειδὴ βρέθηκαν καὶ οἱ δύο στὸ ὑπνοδωμάτιο τοῦ Γάλλου Βασιλιᾶ Ἐρρίκου τοῦ III.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες Ἐμμανουὴλ Τιμόνης καὶ Ἰάκωβος Πυλαρινὸς λησμονήθηκαν ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἱστορία, ἐνῶ καὶ οἱ δύο εἶχαν ἐφαρμόσει τὸν δαμαλισμὸ πολὺ πρὶν, στὶς ἀρχὲς τοῦ XVIII αἰώνα, ἀπὸ τὸν φημιζόμενον Ἄγγλο *Jenner* (1749 - 1815).

Τέλος ἀνάμεσα σὲ μιὰ δευτέρη κατηγορία γιαιτρῶν τῆς Ἀναγέννησης συγκαταλέγεται καὶ τὸ αὐθαίρετο καὶ τεχνητὰ διανθισμένο ἀλλὰ ὄχι λιγότερο διάσημο ὄνομα τοῦ *Areulus Bombastus Theophrastus Raraelsusus von Hohengaim* μὲ ἀμφισβητούμενο ἦθος καὶ ἀξία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀλχημικὴ συμβολὴ του στὴν Φαρμακολογία.

Αἱγοὶ συγγραφεῖς, λογοτέχνες, φιλόλογοι καὶ φιλόσοφοι τυχαίνει νὰ εἶναι καὶ γιαιτροί. Ἀντίθετα πολλοὶ γιαιτροὶ παρουσιάζουν ἐπίδοση στὸν στοχασμὸ καὶ τὸ γράψιμο, τόσο ὥστε νὰ γίνονται σημαντικότεροι σ' αὐτὸν τὸν τομέα, παρὰ στὴν ἱατρικὴ τους προσφορά. Ἐνας τέτοιος ἦταν καὶ ὁ *François Rabelais* πὸν τοποθετεῖται ἀπὸ τὴν φιλολογία περισσότερο ἀνάμεσα στοὺς λογοτέχνες καὶ φιλόλογους, παρὰ στοὺς γιαιτροὺς τῆς Ἀναγέννησης. Γιὰ τοῦτο ὁ βίος καὶ τὸ ἔργο του ἔχουν μελετηθεῖ περισσότερο ἀπὸ τοὺς φιλόλογους, ἐνῶ ἐντούτοις ἦταν σπουδαῖος γιαιτρὸς τῆς ἐποχῆς. Οἱ συμπατριῶτες του τὸν ἔχουν, βέβαια, ἐξυμνήσει καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς του. Γενικότερα ὅμως μὸς φαίνεται πὼς τὸ ὄνομα *Rabelais* συγγέεται κάπως μὲ τοὺς ἥρωες

τῶν σατυρικῶν βιβλίων του, τὸν *Gargandua* καὶ τὸν *Pantagruel* ποὺ παρέμειναν στὴν ἱστορία σύμβολα τῆς εὐθυμίας καὶ τῆς καλοζωίας.

Ὅμως ἦταν καὶ σημαντικὸς ἰατροφιλόσοφος, ἀλλὰ καὶ ἔξυπνος θεραπευτὴς ὁ *Rabelais*, ποὺ φαίνεται πὼς γεννήθηκε στὰ 1483 στὸ *Chinon* τῆς *Touraine*, γιὸς τοῦ νομικοῦ *Antoine Rabelais*. Συνήθως, ὅπως εἶπα παραπάνω, οἱ γιατροὶ ποὺ γίνονται συγγραφεῖς καὶ φιλόλογοι, ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν σπουδὴ τῆς ἱατρικῆς, καὶ ἀργότερα παρασύρονται πρὸς τὴν ἄλλη πλευρά. Ὁ *Rabelais* ἀκολούθησε τὴν ἀντίστροφη κατεύθυνση. Σπούδασε πρῶτα θεολογία καὶ ἔγινε Φραντζεσκάνος καλόγερος στὸ *Fontenay le Comte* καὶ ἔπειτα Βενεδικτῖνος στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ *Mallezais*.

Αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ ὀφείλεται στὴν γνώση του τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν λατινικῶν ποὺ θεωρήθηκε αἰρετικὴ καὶ ὀδήγησε στὴν καταδίωξή του ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, μαζί μὲ τὸν φίλο του *Geofroy d'Estissac*. Ἀργότερα ὁ τελευταῖος συγχωρέθηκε ἀπὸ τὸν Πάπα Κλεμέντιο VII, ἔγινε δεσπότης στὸ *Mallezais*, καὶ πέτυχε τὴν δύσκολη μεταγραφὴ τοῦ *Rabelais* ἀπὸ τὸ Τάγμα τῶν Φραντζεσκάνων στοὺς Βενεδικτῖνους. Τότε γνωρίστηκε μὲ τὸν νεαρὸ *Guillaume Budé* (1467 - 1540) ποὺ, φίλος τοῦ Ἑρασμίου (1469 - 1536) σὰν δόκιμος ἑλληνιστῆς, χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν βασιλιὰ Φραγκίσκο I τῆς Γαλλίας γιὰ τὴν ἰδρυση τοῦ *Collège de France*.

Ἀργότερα συναντοῦμε τὸν *Rabelais* συνοδὸ (ἴσως γραμματέα καὶ δάσκαλο) τοῦ ἀνηψιοῦ τοῦ φίλου του Ἡγούμενου, καὶ τώρα Δεσπότη *Geofroy d'Estissac*, ποὺ τοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ σχετιστεῖ μὲ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων. Θὰ ἦταν λοιπὸν φυσικὸ νὰ ἐξελιχθεῖ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση καὶ νὰ καλλιεργήσει τὴν φιλολογικὴ του ἐπίδοση ποὺ ἀπὸ μαθητὴ ἀκόμα τὸν εἶχε χαρακτηρίσει. Ὅμως ὁ *Rabelais* ἦταν τύπος τυχοδιωχτικὸς, ποὺ τὴν σοβαρότητα ἤθελε νὰ τὴν ἀνταλλάξει καὶ μὲ τὴν καλοζωία.

Ὡστε, κάποιον πρωὶ τοῦ 1527, δηλαδὴ 45 κιόλας χρονῶν, ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὸ «Μοναστήρι» γιὰ νὰ γίνεῖ «περιηγητικὸς καλόγερος» ἐξαρτώντας τὴν συντήρησή του ἀπὸ τὴν φιλοξενία. Ἀπὸ πόλη σὲ πόλη, προσθέτοντας γνώσεις καὶ κοινωνικὴ πείρα, φτάνει στὸ Παρίσι, ὅπου ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ Πανεπιστήμιο καὶ διαπιστώνει τὴν διαμάχη ἀνάμεσα σὲ τούτου τὴν συντηρητικότητα καὶ τοῦ *Montpellier* τὶς προοδευτικὲς ἐπιδιώξεις.

Πέρασαν 5 χρόνια ἀπὸ τὸ ξεκίνημά του καὶ εἶναι τώρα 50 χρονῶν ὅταν ἀποφασίζει μὲ τὴν πνευματικὴ ὀριμότητα αὐτῆς τῆς ἡλικίας νὰ ἐγγραφεῖ φοιτητῆς στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ *Montpellier* καὶ νὰ γίνεῖ (1532) γιαιτρός καὶ διδάκτωρ. Ὁ *Rabelais* ἤξερε καλὰ τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑβραϊκά καὶ ἀραβικά, ποὺ βοηθοῦν στὸν καλπασμὸ τῆς ἱατρικῆς σταδιοδρομίας του. Σὲ 6 μῆνες μέσα ἀπο-

κτὰ τὸ ἱατρικὸ πτυχίον ποῦ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ διδάσκει καὶ νὰ ἀναλύει τοὺς Ἱπποκρατικοὺς Ἀφορισμοὺς, ἀπὸ τὸ πρωτότυπον ἑλληνικὸ κείμενον, ἄγνωστο ὡς τότε στοὺς ντόπιους γιατροὺς τοῦ τόπου ποῦ διάβαζαν λατινικὰς μεταφράσεις τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Ἀβικένα. Ἔτσι ὁ Rabelais γίνεται ὁ εἰσηγητὴς τῆς Ἱπποκρατικῆς Κλινικῆς Ἱατρικῆς στὴν Γαλλία καὶ δημοσιεύει (1532) αὐτοῦσιους τοὺς «Ἀφορισμοὺς» τοῦ Ἱπποκράτη μὲ 187 δικὰς του λεκτικὰς ἐρμηνευτικὰς σημειώσεις. Τὴν ἴδια χρονιά διορίζεται στὴν Lyon γιατρὸς τῆς πόλης, ὅπου φαίνεται νὰ εἰσπράτει θεραπευτικὰς ἐπιτυχίας. Ὁ μικρὸς ὅμως μισθὸς καὶ ἡ λογοτεχνικὴ του ἐπίδοση τὸν ὠθοῦν στὴν συμμετοχὴν τοῦ στὴν ἀποδοτικὴ ἔκδοσις τῶν περιφημῶν «Almanachs» ποῦ εἶχε ἀρχίσει μὲ τὴν ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας (1440).

Καὶ ἔτσι φτάνει ἡ ἐποχὴ ὅπου ἡ πείρα τοῦ βίου καὶ τὸ ἔμφυτον χιοῦμορ του ἐκδηλώνονται μὲ τὴν συγγραφὴν τοῦ πρώτου σατυρικοῦ βιβλίου του ποῦ φέρει τὸν τίτλον «*Les horribles et épouvantables faits et promesses du très renommé Pantagruel, Roi des Dipsodesl, fils du grand géant Gargantua (1532)*». Ἀκολουθοῦν *La vie inestimable du grand Gargantua, père de Pantagruel (1534)* καὶ 40 βιβλία ἀπὸ τὰ 1546 ἕως τὰ 1564, μετὰ τὸν θάνατόν του (1553). Στὰ 1537 ἔγραψε τὸ τρίτον βιβλίον τῆς σειρᾶς πρὶν πεθάνει ὁ Φραγκίσκος ὁ I καὶ φύγει πάλιν γιὰ τὴν Ρώμην. Τὸ τέταρτον σχετικὸν βιβλίον ἄρχισε στὴν Grenoble ἀλλὰ δημοσιεύθηκε μὲ τὴν βασιλικὴν ἄδεια στὰ 1552, ἕνα χρόνον πρὶν πεθάνει.

Τὸ κοινωνικὸν περιεχόμενον τῶν βιβλίων του γιὰ τὶς συνθήκας κυρίως τῆς ἐποχῆς μὲ τὶς πολλὰς καὶ συχνὰς τρώμερὰς ἠθικὰς περιπέτειας τοῦ ἥρωα, τὸν ἀναγκάζει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ ψευδώνυμον καὶ νὰ ἀναφέρει ὡς συγγραφεὰ τὸν Alcotrybas Nasier.

Ἡ ἐκδοτικὴ ἐπιτυχία τῶν βιβλίων του εἶναι τόσο καταπληκτικὴ, ὥστε φαίνεται πὺς σὲ δύο μῆνας μέσα πουλήθησαν περισσότερα βιβλία του παρ' ὅσα ἡ Βίβλος σὲ 9 χρόνια. Τοῦτο ὀφείλεται βέβαια καὶ στὴν λογοτεχνικὴν γλαφυρότητα τοῦ συγγραφεὰ, ποῦ γίνεται ἔμμεσα καὶ ὁ ἀναμορφωτὴς τῆς γαλλικῆς γλωσσικῆς ἐξέλιξης. Φυσικὰ τὰ βιβλία του συναντοῦν τὴν ἔντονον ἀντίδρασην τῆς Sorbonne τοῦ Παρισιοῦ καὶ ὁ Rabelais θὰ μπορούσε νὰ εἶχε καταποντισθεῖ, ἂν ἡ τύχη δὲν ἔφερνε στὸ δρόμον του τὸν ἰσχυρὸν καὶ μακίχην τῶν γραμμάτων Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Παρισιοῦ Καρδινάλιον Jean du Belley, ποῦ περνώντας ἀπὸ τὴν Λυὸν ὑπέφερε ἀπὸ ἰσχυριότητα. Προτίμησε τὸ Rabelais γιὰ γιατρὸν σὰν παλιὸς φίλος του, καὶ αὐτὸς τὸν γιάτρευσε. Τὸν ἐντυπωσίασε μὲ τὶς γνώσεις του, τὸ πνεῦμα του καὶ τὴν χάριν του, ὥστε στὴν ἀρχὴν τοῦ 1534, (ὅταν μόλις εἶχε γεννηθεῖ ὁ Montaigne 1533) συνοδεύει τὸν Ἀρχιεπίσκοπον σὰν προσωπικὸς γιατρὸς του στὴν Ρώμην, ὅπου σπουδάζει ὅσο μὲν πορεῖ περισσότερο καὶ ἀπὸ ὅπου ξαναγυρίζει τὸ καλοκαίρι καὶ στὴν Λυὸν. Ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποφύγει τὶς διώξεις, ἐξαφανί-

ζεται από τη θέση του στο Νοσοκομείο της Λυών και προστρέχει πάλι στην προστασία του Αρχιεπίσκοπου. Ύστερ' από λίγους μήνες πληκτικής γι' αὐτὸν διαμονῆς στο Ἀββαεῖο τῶν Βενεδικτίνων στο *St. Maure Les Fosses*, ὅπου τὸν τοποθέτησε ὁ ἐπιεικῆς Ἀρχιεπίσκοπος, ξαναγυρίζει χωρὶς ντροπὴ στὴ Λυών, ὅπου πενηντάρης πιά ἀποκτᾷ τὸ διδακτορικὸ δίπλωμα καὶ ἀσκεῖ τὴν ἰατρικὴ ἀποστολὴ (1535), ἐνῶ σύγχρονα διδάσκει στὸ Πανεπιστήμιο καὶ ἐγκαινιάζει τὸ περίφημο Ἀμφιθέατρο πού ὑπάρχει ἀκόμα, καὶ ὅπου ἐκτελεῖ μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτηδειότητα τὶς δημόσιες νεκροψίες του. Ἐκεῖ γέρος πιά συναντιέται μὲ τὸ παιδάκι τοῦ *Vesal* (1524 - 1564). Καὶ ἐνῶ συνεχίζει τὴν διδασκαλία τοῦ Ἱπποκράτη, περιφρονεῖ καὶ σατυρίζει τὸν Παράκελσο καὶ τοὺς ἀγύρτες τῆς ἐποχῆς πού ἐκμεταλλεύονται τὴν ἄγνοια καὶ τὴν εὐπιστία τοῦ κοινοῦ. Ἡ διδασκαλία του προβάλλει τὴν βαθιὰ πίστη του στὴν ἠθικὴ, πού μὲ τὸ σπινθηροβόλο πνεῦμα του κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν σάτυρα. Μ' αὐτὴν κατόρθωσε ν' ἀνοίξει τὰ μάτια τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ ἐναντία στὴν ἰατρικὴ ἀγυρτία τῆς ἐποχῆς του, καὶ νὰ γίνει ὁ φιλοσοφημένος πραχτικὸς ἠθικολόγος τῆς Αναγέννησης. Περνώντας ἀπὸ τὸ Metz καὶ τὸ Στρασβούργο καὶ σὰν παράξενος ἐφημέριος στὸ *Meudon* πέθανε στὸ Παρίσι 70 χρονῶν στὰ 1553. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάσταση ἐξαφάνισε τὸν τάφο του στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Παύλου κοντὰ στὴν Βασίλῃ, ὅταν αὐτὴ ἰσοπεδώθηκε. Μαζὶ μὲ τὰ ὀστά τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Ρουσσώ, πού γιὰ παρόμοιο λόγο δὲν βρέθηκαν ποτέ, κατόρθωσαν ὡστόσο νὰ γίνουν καὶ οἱ τρεῖς ἀθάνατα μνημεῖα.

Ύστερ' ἀπὸ τὸν θάνατό του ὁ *Rabelais* δὲν λησμονήθηκε. Ἀντίθετα ἔγινε θρύλος μὲ τὴν παγκόσμια διασπορὰ πού πῆραν τὰ βιβλία του. Κυκλοφόρησε μάλιστα καὶ 5ο βιβλίο τῆς σειρᾶς *Gargantua* στὰ 1564 μὲ ἀμφισβητούμενες πληροφορίες γιὰ τὸν συγγραφέα.

Ὡστόσο ὁ *Rabelais* ἔμεινε στοὺς πνευματικὸς κύκλους τῆς Εὐρώπης σὲ μεγάλη ἐκτίμηση. Γιατὶ τὰ βιβλία του ἔδωσαν καινούργια θέματα καὶ ὕφος στὴν φιλοσοφία. Οἱ κορυφαῖοι Γάλλοι συγγραφεῖς πού ἀκολούθησαν, ὁ *Jean Louis Guez de Balsac* (1597 - 1654) στὸν 17ο αἰῶνα καὶ ἀκόμα καὶ στὸν 19ο ὅπως ὁ *Balsac* (1799 - 1850) στὴν *Comédie Humaine* (1842) ἀλλὰ καὶ οἱ Ἄγγλοι τῆς ἐποχῆς του, ὁ *Swift* (1661 - 1745), *Sterne* (1713 - 1768) κ.ἄ. δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐπαινοῦν καὶ νὰ θαυμάζουν τὸν *Rabelais*.

Ὁ Κανελλόπουλος θεωρεῖ πὼς τὸ ὕφος καὶ τὸ χιοῦμορ του «χαρακτηρίζει ὡς σήμερα τὸ γαλλικὸ πνεῦμα», μὲ τὴν ἐκφραστικὴ του λεπτότητα πού τοῦ ἐπιτρέπει νὰ καλύπτει ἀκόμα καὶ τὸν χυδαῖσμό πού θὰ χρησιμοποιοῦσε ἴσως ἄλλος χοντροκομμένος χειρισμός». «Κανένας ἄλλος», γράφει ὁ Κανελλόπουλος «ἐκτὸς ἀπὸ τὸν *Rabelais* δηλαδή, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν εὐφυστατο ποιητὴ καὶ ἐξοικειωμένο καὶ κλασσικὰ βαθιὰ μορφωμένο Γάλλο δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀνεκτὸς μὲ ὅση ἀναλυτικὴ μᾶς

περιγράφει ὁ Rabelais, ὁ ἀνώτερος καλόγερος, ὁ ἐξαιρετικὸς γιατρός, ὁ ἕκτακτος ἐλληνιστής, ποὺ ἀλληλογραφοῦσε μὲ τὸν Ἔρασμο καὶ σχετίζονταν στὴ Ρώμη μὲ τὴν Ἰωάννα Λάσκαρη...» «παίζει τὰ λογικὰ παιγνίδια χωρὶς νὰ φοβᾶται νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς ἀνέμους καὶ νὰ πέσει νὰ σπάσει τὰ μοῦτρα του» (sic.).

Καὶ ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ προσθέσω πὼς ὁ Rabelais χάρισε στὴν Γαλλικὴ φιλολογία μιὰ φορεσιὰ ποὺ ἢ εἰκαστικὴ Σχολὴ τοῦ Fontainebleau μὲ ἰδρυτὴ τὸν Φραγκίσκο τὸν I (1515 - 1547) τὴν συμπλήρωσε μὲ περοῦκες καὶ σκαρπίνια, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐξευτελίσει τὸ πνεῦμα τῆς λεβεντιάς» τοῦ 17ου αἰῶνα, ποὺ πολὺ ἀργότερα ἔχει πειστικὰ ἀποδώσει ὁ Edmond Rostan (1868 - 1918) μὲ τὸν περίφημο *Cyrano de Bergerac* (1897).

500 χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὴν γέννησή του, ἡ παγκόσμια ἱατρικὴ τιμᾶ τὸν ἐμπνευσμένο Rabelais σὰν τὸν πρωτοπόρο τοῦ ἱατρικοῦ στοχασμοῦ ποὺ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πέρα ἀπὸ τὴν Ἱπποκρατικὴ εἰλικρίνεια, δὲν διέθετε ἀλλὰ ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ. Μὲ τὴν ἄτοπο ἀπαγωγὴ τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα τοῦ Rabelais ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν λογοτεχνικὴ του μαεστρία κατορθώνει, μὲ τὸ χαμόγελο νὰ προσθέτῃ στὸ οἰκοδόμημα τῆς ἱατρικῆς ἓνα ἀκόμα σημαντικὸ κρηπίδιωμα στὸν δεοντολογικὸ ὀγκόλιθο τοῦ Ἱπποκράτη.

Ἐμεῖς οἱ γιατροὶ ὑμνοῦμε τὸν ἀνάδελφο *François Rabelais* γιὰ τὴν χιουμοριστικὴ διάθεσή του. Ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ μᾶς ἔμαθε πὼς ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ γελάσῃ δὲν εἶναι σοβαρὸς ἄνθρωπος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ